

Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid: **LÄÄNE-EESTI AASTAL 2035**

Milleks stsenaariumid?

Majandus muutub. Tehnoloogiad vahetuvad üha kiiremini ning inimeste eelistused ja hoiakud teisenevad. Muutusprotsesse tundes ja nende kasutuselevõttu ehk ka eest vedades saab paremal juhul nende kulgu suunata või vähemalt mõju ette aimates halvimat vältida. Aga mis on oluline? Kuhu suunas liikuda ja kas pole ohtu eksida?

Muutuste hindamisel on abiks stsenaariumid kui võimalike tulevikumaailmade kirjeldused, tänu millele saab läbi mängida erinevate valikute mõju ning hinnata rakendatavate poliitikate sobivust ja töökindlust. Stsenaariumid valmistavad otsustajaid – aga ka ettevõtjaid ja elanikkonda – muutusteks ette, avarda-

vad nende maailmapilti ning loovad seoseid esmapilgul väheoluliste protsesside vahel.

Stsenaariumimeetodit rakendas esimest korda 1950. aastate alguses USA mõttekoda RAND, pärast seda võtsid selle kasutusele juba paljud ettevõtted ja valitsused. Stsenaariumid on üksteisest selgelt eristuvad, sisemise loogika ja põhjendusega tulevikulood. Erinevalt prognoosist ei ole need seniste arengute tulevikupiken-dused. Hea stsenaariumi mõõdupuu ei ole selle täpsus, vaid selle usutavus, see tähendab loo jutustamine praegusest olukorrast tulevikuolukorrani jõudmiseni, sise-mine kooskõla ja kasulikkus otsuste tegemisel.

Stsenaariumite tekkeloogika

Tuleviku kirjeldamiseks on stsenaariumite ekspert-grupp valinud kaks võtmetegurit. Esimene tegur on säästliku majandusmudeli poole liikumise kiirus. Majandus sõltub üha enam kliimamuutusega kohanemisest. Kas majanduskasvule suunatud väärtused püsivad või saavad valdavaks keskkonda esmaseks pidavad hoiakud? Kas majandus muutub keskkonnasäästlikumaks järk-järgult karmistuvate reeglite ja nõuete surve võrdlemisi aeglasel tempos või toimub uue põlvkonna eeskujul väärtushoiakute muutus kiiresti? Roheliste parteide populaarsus Lääne-Euroopas kasvab. Noored, nagu Greta Thunberg, väljendavad oma vaateid üha enam tegudega: tarbitakse teadlikult öko-tooteid ja -teenuseid, eelistatakse taimetoitu, mini-meeritakse jäätmeid ning kasutatakse ühistransporti.

Teine muutuste võtmetegur on uus tehnoloogia: tööstuse digitaliseerimise lahendused, hajusenergeetika jt. Kas see muudab tegevusmahu vähem oluliseks ja teeb väiketootmise taas majanduslikult mõttekaks?

” Kliimamuutused kujutavad endast kõigi aegade kõige suuremat ja ulatuslikumat turutõrget.

Sir Nicholas Stern

Endine Maailmapanga peaökonomist, 2006

Tehnoloogia muutub sageli kiiresti ja ettearvatult, näiteks nutitelefoni laialdase kasutuselevõtmise kulus vaid mõni aasta. Kliimamuutuste taltsutamiseks suunatud keskkonnapoliitika sunnib süsinikupõhist ener-

geetikat vähendama ja arendama uusi tehnoloogiaid. Samas ei mahu roheenergeetika suurlinna: energia-tootmine muutub ilmselt märksa hajutatumaks ning hakkab mõjutama tootmise ja elanike paiknemist.

Elukohtade lähedamat valikut soosib kõikjale ulatuv digi- ja võrgutehnoloogia: laienev osaja- ja virtuaal-töö ning iseendale tööandjaks olemine võimaldavad tegutseda sobival ajal ja kohas ning eelistatud keskonnas. Ihalus parema: ilusama, rahulikuma ja loodusega kooskõlas oleva, aga ka odavama elamise järele hakkab tagant tõukama Euroopas ja USAs juba 1980ndatel toimunud ning viimasel kümnendil taas hoogustunud vastulinnastumist, mille tagajärjel kolivad tööturult taandujad ja osalise koormusega vabakutselised suurlinnadest välja. Kliimamuutuse ja arengumaade poliitilise ebastabiilsuse eest Euroopasse pressiv immigratsioon soodustab samuti suurlinnadest väljakolimist.

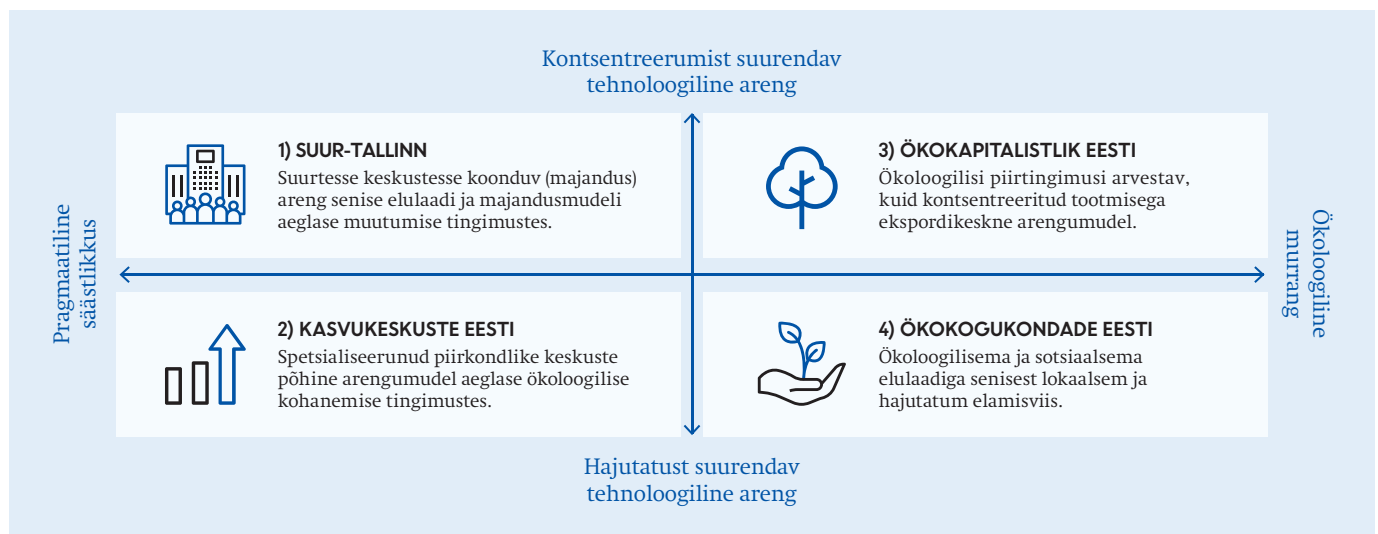
” Me kaldume ülehindama tehnoloogia mõju lühikeses perspektiivis ja alahindama selle mõju pikas perspektiivis.

Roy Amara

Ameerika Ühendriikide teadlane ja futuroloog

Stsenaariumid – Eesti aastal 2035

Kahe võtmeteguri äärmuste põhjal joonistus välja neli stsenaariumi.

Mida tähendab „Suur-Tallinna“ stsenaarium Lääne-Eestile?

„Suur-Tallinn“ on neoliberaalne jätkustsenaarium, mis panustab globaalse ja ELi raha sissevoolule, naudib idufirmade teket ning rakendab kiirendatud tempos uusi tehnoloogiaid, mis on jätkuvalt kallid ja erioskusi nõudvad ning mis võetakse seetõttu esmalt kasutusele suurlinnades. Tehnoloogia- ja teadusmajandus koondub Harjumaale ja veidi ka Tartusse.

Tarbimispidu jätkub: elu on hea, mugavusteenused ja meelelahutus läheb hästi kaubaks, aga raha piirkonnast välja ei jõua ning väljaspool Harjumaad jätkub Eesti rahvuspargistumine. Maapiirkonnad tühjenevad elanikest, muutudes maardlateks ja suvilapiirkondadeks, kus on lihtsam töö ning kus saavad hakkama vaid ettevõtjad/ettevõtlikud. Harjukate rahul-

olu rikuvad aga üha kõrgemad kinnisvarahinnad, ummikud ja kasvav immigratsioon. Läheb kitsaks.

Lääne-Eestile sobib Suur-Tallinna jätkumine üldiselt hästi. See, kellel Hiiumaal, Muhus või Vormsil suvemaja ei ole, eliidi hulka ei sobi. Mitme püsielukoha registreerimine on vahepeal riiklikult võimalikuks muudetud. Ka suvepealinn Pärnu saab juurde nii suvitajaid kui ka elanikke, kuna Rail Baltic on muutnud Pärnu Tallinna ja Riia eeslinnaks. Haapsalulgi õnnestub rongiühendus taastada ja sealt tuleb Tallinna vahet pendeldajaid lisaks. Et Saaremaal toodetakse rikastele ja ilusatele jätkuvalt jahte, läheb kaup hästi

ja hõive kasvab. Tööstust ja logistikakeskusi tuleb juurde ka Pärnusse. Üldplaanis jätkub aga loodusvarade: puidu, vilja, turba ja kivi väljavedamine, sest tootmisinvesteeringuid ja ressurside väärimdamist on spetsialistide nappuse ja kapitalipuuduse tõttu vähe. Elu on üha hooajalisem: kahe turismikuuga peavad saarte ja rannaalade püsielanikud hädavajaliku rahatagavara kokku saama. Suvel keeb elu mõne kilomeetri laiusel rannikuribal, kuid oktoobrist alates näeb elu välja nagu pärast neutronpommi plahvatust: ilusad majad, hooldatud aiad ja muruplatsid, aga kedagi toimetamas ei paista.

Mida tähendab „Kasvukeskuste Eesti“ stsenaarium Lääne-Eestile?

„Kasvukeskuste Eesti“ aluseks on väikeettevõtetele uue võimaluse andev tehnoloogiline areng koos ülemaailmse ressursi- ja ennekõike energianappusega. Stsenaariumi üheks eelduseks on väikeettevõtlust soosiva pärituule võimendamine ELi ja riiklike poliitikate abil, seda nii vastavate tehnoloogiliste lahenduste soosimise kui ka teadmustaristu üleriigiliselt kättesaadavaks muutmise kaudu, mis loob võimalused ettevõtete toodete ja teenuste innovatsiooniks ning lisandväärtuse kasvatamiseks. Suurlinnades üle maailma muutub elamine üha kallimaks. Loodusvarade poolest rikkas Eestis saavad inimesed lõpuks aru, et ilma uute farmide, tehaste ja kaevandusteta on heaolu kasvuks vähe võimalusi. Lisanduvad investeeringud kasvatavad oluliselt töötleva tööstuse toodangu lisandväärtust ja pakuvad ääremaakondades elavatele inimestele uusi töökohti. Eestis on tosinkond korralike teenuste, kasvava hõive ja hea elukeskkonnaga keskust.

Lääne-Eesti biomajanduse strateegia saab reaalse sisu. 2035. aastal ei veeta peaaegu midagi välja töötlemata:

siinne mahetoit on leidnud turu Euroopa ja Aasia suurlinnades; puidust saab maju ja mööblit; puidujääkidest ja muust biomassist saab „vääriskeemiat“ ja biokütuseid; meres on kala-, vetika- ja karbikasvandused. Rannikumerre kerkivad Läänemere suuri- ja väikese suured tuulepargid – siit tuleb nüüd valdav osa Eesti elektrist! Hiidlastelegi tunduvad kaugel silmapiiril olevad tuuleveskid päris kenad vaadata, sest need „jahvatavad“ kogukonnale korralikku lisaraha, nagu ka tuulikutega koos rajatud akvapargid. Kuna uus merendus-energiasektor vajab varustus- ja hoolduslaevu, saavad Saaremaa laevaehitajad oma üle maailma müüdavaid aluseid kodus hästi katsetada ja täiustada. Turism areneb omasoodu, sest puhkajaid, „osikuid“ ja „suvikuid“ voorib juurde Rail Balticu ja piirkonna lennujaamade kaudu. Suviti liiga kuum ja veepuuduses vaevlev ning immigratsiooniga lootusetut võitlust pidav Vahemere-äärne Euroopa kaotab puhkuse- ja elamispiirkonnana populaarsust ning kuna Läänemeres on vesi kuude kaupa soe, siis kerkib rannikutele ketihotelle ja spaasid kui seemni pärast vihma.

Mida tähendab „Ökokapitalistliku Eesti“ stsenaarium Lääne-Eestile?

„Ökokapitalistlik Eesti“ sünnib jätkuvalt tsentraalse juhtimise ja kasvavalt üleeuroopaliste keskkonnareeglite ruumipimedal rakendamisel. Formaaljuriidiliselt on Eesti üha ökoloogilisem: keskkonnasääst tähtsustub, kuid kuna uued tootmistehnoloogiad ja säästulahendused on kulukad, siis rakendatakse neid vaid suure tegevusmahu korral üksnes suuremates linnades või loodusressursside vahetus läheduses. Elu juhivad Brüsseli normide kõrval globaalsete suurvõimudega seotud välisettevõtted, kelle esmane huvi on Eesti loodusressursid – viljakas maa, magevesi, puit, turvas,

fosforiit ja teised maavarad – oma kontrolli alla saada. Maapiirkonnad kahanevad ning ainuke kasvav keskus on Tallinn.

Lääne-Eesti rannikute maakasutus eksteniivistub, looduskoosluste toetustega kasvavad maastikku hooldavad karjad päris suureks, kuid need Euroopa parimatel karjamaadel mäletsevad lihavedes sõidavad jätkuvalt elusloomadena peamiselt Türgi. Eriti nukker on saarte olukord. Mõistliku ringmajandustööstuse tarvis napib inimesi ja materjali ning veokulud on

suured. Plastiku kasutamise piiramine paneb punkti Hiiu plastiklastrile. Hiidlastele hakkab Euroopa maksumaksja uue meetme alusel elamis- ja maastikuhooldustoetust maksuma. Euroopa luksusmaksud sunnivad aga osa Saaremaa väikelaevaehitajaid tootmise Aiasse ja Ameerikasse üle viima. Paberipuu, hake, turvas ja muu biomass seilavad ikka mere taha. Üle vindi keeratud keskkonnanormid ja keskkonnaaktivistide kampaaniad on suretanud enamiku katseid tootmisi käivitada: kaua kavandatud akvakultuuri- ja

meretuulikuparke ei tulegi. Kuna teenindussektor pakub Vietnami ja Filipiini päritolu renditeenindajaid, siis kohalikele palgatööd enam ei pakuta. Praamid on algul veel pendeldajatest tulvil, aga tõusvad liikuvusmaksud kahandavad soovi kodus käia. Pärnakad peaks küll Rail Balticuga kiiresti Tallinna saama, kuid tegelikkus on teine: rongipiletid on kallid ja sõitjaid vähe, nii et Lääne-Eesti autopendeldajad annavad arvestatava panuse Tallinna ummikutesse.

Mida tähendab „Ökokogukondade Eesti“ stsenaarium Lääne-Eestile?

„Ökokogukondade Eesti“ teostub juhul, kui maailmas saavad valdavaks keskkonnaväärtused, mis suunavad ka majandusotsuseid: vähendatakse globaalset inimeste ja kaupade liikuvust, arendatakse mikroenergeetikat ja -tootmist ning levitatakse säästlikku kohalikku liikuvust ja tootmist võimaldavaid tehnoloogiad. Väliskaubandus on keskkonnatasude tõttu oluliselt vähenenud, majandus on kohalik ning levivad jagamismajanduse ja koostegemise mudelid. Ökoloogilisus ja kohapõhisus saavad normiks, mistõttu kandub ühiskonna juhtimine asustuse hierarhiat pidi allapoole ja teoks saab 21. sajandi külaühiskonna mudel, kus põhitasand on küll kohalik, kuid kus teadmus levib ja võrgustamine toimub globaalselt. Eestis on paarsada kohalikku teeninduskeskust.

Lääne-Eesti pole kunagi olnud nii kogukondlik kui Lõuna-Eesti. Pigem ikka individualistlikum, aga see-eest ettevõtlikum. Rannikutelt on läbi aegade käidud üle mere ja nüüdki tekib erinevaid koostöökooslusi „suvikute“ ja „osikutega“, kellel on suures linnas rohkem kontakte ja kes kaugliikuvuse kallimaks muutumisega toimetavad enam oma maakohtades. Mahetootmine ja kalatöötlemine on siin alati olnud elulaadi osa. Lisandub üksjagu uue tehnoloogia põhised, ka ekspordi andvat energia- ja toidutootmist – purjelaevad ei ole enam vaid lõbusõiduks, vaid need veavad ka väikepartiidena kaupu –, puidu- ja muu biomassi väärindamist, aga ka enam kui 200-aastase traditsiooniga spaandust ning loodus- ja ökoturismi. Nii et ehkki Lääne-Eesti ja eriti saared on mitmes mõttes Euroopa ja ka Eesti perifeeria, siis just sellises perifeerias tahakski elada!

Kokkuvõte

Lääne-Eesti lähikümnendid on valdavalt positiivsed: muutuva kliimaga talved on soojemad, ehkki ka veidi tormisemad, ja suved päikselisemad, kasvab bioproduksioon ja turismiväärtus. Läänerannik naudib jätkuvalt jõukate „suvikute“ kujundatud head mainet ja suvist rahvarikkust. Aga kas jäädagi hooajaliseks suvituskohaks või valida uusi võimalusi pakkuv energeetika ja tööstustootmine? Eesti madal rannikumeri võimaldab kasvada Läänemere suurimaks tuuleenergia tootjaks ning oluliselt laiendada ka biomassi, eriti kala, akvakultuuri kasvatamist ning seda ka märksa enam väärindada. Uute energia- ja tootmisprojektide teostuse takistuseks on aga juba praegu elanike, „suvikute“ ja keskkonnaametnike vastuseis. Sotsiaalmeedias korjatakse allkirju ja seal võtavad sõna ka inimesed, kes tegelikult kohapeal ei ela.

Lääne-Eesti asub Euroopa perifeeria Eesti ääremaal. Siinne elanikkond on ülihõre. Arengu üheks eelduseks on parem juurdepääs. Turutõrke oludes on arengueelduseks kohapealsed võimekad proaktiivsed arendustöötajad ja avatud mõttelaadiga poliitikud, aga ka soodustingimused, ilma milleta ei pruugi investorid seda kaugelt kanti üles leida. Kohalike ettevõtjate harimine, teadmise hankimine ja üle maailma võrgustamine, sealhulgas innovatsioonisüsteemi tugevdamine, saab siin ülikoolide peamajadest kaugel üha olulisemaks.

Pärnu linnaregiooni elanikkond on suurem kui kolmes Lääne-Eesti maakonnas kokku, mistõttu on siin eriti pärast Rail Balticu käivitumist enam võimalusi saada juurde nii tööstus- kui ka elamuinvesteeringuid. Pärnust saab sisuliselt Riia ja Talsingi eeslinn. Ühelt poolt on mõistlik juba nüüd hakata kavandama uusi tootmis-, logistika- ja elamualasid, sest planeeringud võtavad aega. Teisalt oleks Lääne-Eesti suurematel omavalitsustel tark maha istuda, et kujundada ühiselt kogu regiooni energiamajanduse, bioressursside kasvatamise ja väärindamise ning turismiarengu strateegiaid.